Technische en ICT-beroepen
Samenvatting arbeidsmarktbeschrijving

Techniek van belang voor Nederlandse economie

De techniek is van groot belang voor de Nederlandse economie. Bijna een vijfde van alle werkzame personen in Nederland werkt in een technisch of ICT-beroep. Technische sectoren zijn verantwoordelijk voor een groot deel van de Nederlandse export en voor het innoverend vermogen van de Nederlandse economie. De Nederlandse economie heeft daarmee behoefte aan goed opgeleide technici.

Krimpende werkgelegenheid

In totaal werken er anderhalf miljoen mensen in een technisch of ICT-beroep. Binnen de techniek is er een breed scala aan beroepen, van ongeschoold tot wetenschappelijk niveau. Er is weliswaar een aantal specifiek technische sectoren aan te wijzen (vooral industrie en bouwnijverheid), maar technici werken in veel verschillende sectoren. De afgelopen jaren is het aantal werkzame personen in een technisch beroep gedaald en is er sprake van een krimpende werkgelegenheid in grote technische sectoren als de industrie en de bouwnijverheid. De bouwnijverheid heeft in grote mate de gevolgen ondervonden van de economische crisis. Voor de komende jaren wordt werkgelegenheidsherstel verwacht. In de industrie vindt de krimp daarnaast plaats als gevolg van een stijgende arbeidsproductiviteit. Om te concurreren op de wereldmarkt zien bedrijven zich genoodzaakt om zo efficiënt mogelijk te produceren. Een deel van de industriële werkgelegenheid verschuift naar andere sectoren en is dus niet uit Nederland verdwenen. Zo laat de branche technische dienstverlening een structurele werkgelegenheidsgroei zien. Binnen de industrie zijn er overigens ook branches die wel een werkgelegenheidsgroei doormaken, bijvoorbeeld de machine-industrie en de installatie en reparatie van machines. In dit rapport is ook aandacht besteed aan ontwikkelingen in ICT-beroepen. De werkgelegenheid in de ICT-beroepen is de afgelopen tien jaar, in tegenstelling tot de techniek, gegroeid.

Vooral mannen werkzaam met fulltime banen, geleidelijke upgrading

Technici en ICT'ers zijn veelal mannen die voltijds werken. Het aandeel vrouwen en deeltijdwerkers is beduidend lager dan gemiddeld. Het vaste contract is nog steeds de norm, maar het aandeel flexwerkers (werknemers met een flexibele arbeidsrelatie en zzp'ers) neemt wel toe. Een groot verschil tussen technici en ICT'ers is zichtbaar in het opleidingsniveau. Waar het zwaartepunt bij technici ligt op laag en middelbaar niveau, zijn ICT'ers overwegend hoog opgeleid.

Zowel in de techniek als in de ICT is er sprake van upgrading: het aantal werkzame personen met een hoog opleidings- en/of beroepsniveau neemt toe ten koste van laag tot middelbaar opgeleiden. Er is steeds meer vraag naar hogeropgeleiden, maar tegelijkertijd is het aanbod ook steeds hoger opgeleid. Die ontwikkeling gaat overigens heel geleidelijk: het grootste deel (twee derde) van de technici heeft nog steeds een beroep op laag- tot middelbaar niveau. In de ICT werkt al meer dan 80% in een beroep op hoger tot wetenschappelijk niveau.

Herstel aantal baanopeningen

Door de sterke conjunctuurgevoeligheid is het aantal vacatures en uitzenduren in de techniek de afgelopen jaren sterk gekrompen als gevolg van de economische crisis. Sinds 2014 neemt het aantal uitzenduren weer toe. De uitzendbranche is een belangrijke speler voor de techniek en industrie. Ook de vacaturemarkt voor technische beroepen vertoont een geleidelijk herstel. Zo ontstonden in het tweede kwartaal van dit jaar ruim 28.700 technische vacatures, 28% meer dan twee jaar eerder. Het niveau van voor de crisis is echter nog niet bereikt. In de ICT-beroepen is de omvang van de vacaturemarkt sinds 2012 gegroeid, echter uitsluitend op de hogere niveaus.

uwv werken aan perspectief

Groeiende interesse onder jongeren voor technische hbo- en wo-opleidingen

Tot een aantal jaar geleden daalde het aantal technisch opgeleiden in de beroepsbevolking. Dat is een van de redenen waarom het Techniekpact is gesloten: dit zet zich onder meer in om meer jongeren te interesseren voor een techniekopleiding. Daarnaast wil het Techniekpact bewerkstellingen dat meer technisch opgeleiden aan de slag gaan in de techniek en mensen behouden voor de techniek.

Het interesseren van jongeren voor een technische opleiding lijkt voor een groot deel te lukken. Op de havo en het vwo kiezen meer leerlingen voor een natuurprofiel, zowel absolute aantallen als het relatieve aandeel scholieren met een natuurprofiel nemen toe. Op het vmbo is de ontwikkeling minder eenduidig. Al met al zijn er op dit moment minder vmbo-scholieren in de sector techniek of ICT, maar dat komt voor een belangrijk deel vanwege de dalende leerlingenaantallen in de beroepsgerichte leerwegen. Belangrijk is de toename van het aantal leerlingen met natuur- en scheikunde (NaSk) in de theoretische leerweg, omdat dit een belangrijk potentieel is voor de technische opleidingen op mbo-niveau 3 en 4.

In het vervolgonderwijs neemt het totale aantal studenten op het mbo af. Dit is ook in de sector techniek het geval. Het aandeel techniekleerlingen op het mbo blijft ongeveer gelijk. Onder deelnemers van de beroepsopleidende leerweg (bol) nam het aandeel techniek de afgelopen jaren vanwege de crisis iets toe, onder deelnemers van de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) nam het aandeel iets af. Positief is de geleidelijke toename van het aandeel bètatechniek in de instroom op mbo-niveau 4, gezien de groeiende vraag naar technici op dit niveau. Het hbo en het wo zien hun studentenaantallen voor technische richtingen groeien. Wellicht biedt het grote aantal scholieren in havo en vwo met een natuurprofiel nog (enige) ruimte voor een toename.

Technisch opgeleiden kiezen niet altijd voor een baan in de techniek

Een relatief klein deel (7%) van de technisch opgeleide beroepsbevolking is werkloos (tegen een gemiddelde van 9%). Ruim de helft is werkzaam in een technisch beroep (in een al dan niet technische sector). Ruim een derde werkt niet in een technisch beroep. Dit weglekeffect is groter naarmate het opleidingsniveau toeneemt. Daarnaast varieert het per studierichting. Een belangrijke reden waardoor schoolverlaters niet in een technisch beroep terechtkomen, hangt samen met de situatie op de arbeidsmarkt. Zo had men de afgelopen jaren soms moeite om een baan te vinden, is er niet altijd hulp van school om een baan te vinden en spelen arbeidsvoorwaarden een rol. Met name de mogelijkheden om in deeltijd te werken zijn beperkt. Als mensen in de techniek aan de slag gaan, blijven ze daar wel relatief vaak in werken.

Geen generieke tekorten, wel krapte in specifieke beroepen

Hoewel het aantal WW-uitkeringen voor personen met een technisch-industrieel beroep sinds 2014 daalt is het nog wel aanzienlijk hoger dan voor de crisis. Op dit moment is de arbeidsmarkt voor de technisch-industriële beroepen nog steeds (zeer) ruim, al is wel een toename van de spanning te zien. Er is dus geen sprake van generieke tekorten in de techniek, wel tekent zich een mismatch af. Ondanks de ruime arbeidsmarkt zijn er wel degelijk krapteberoepen en zijn vacatures juist in de techniek soms moeilijk te vervullen. Het betreft vooral beroepen in de techniek op middelbaar en hoog niveau:

- Uitvoerenden: cnc-verspaners, monteurs elektro, gespecialiseerde lassers, pijpfitters industrie;
- Kader: technisch calculator, werkvoorbereider, tekenaar;
- Hoger opgeleiden: ontwerper-constructeur, maintenance engineers, procestechnologen

Voor de informaticaberoepen is de arbeidsmarkt medio 2015 daarentegen te typeren als zeer krap. In de ICT zijn vooral vacatures op hoog en wetenschappelijk niveau moeilijk in te vullen. Daarbij gaat het vooral om developers/programmeurs in specifieke talen, security-specialisten of business analisten. Tegelijkertijd is het aantal WW-uitkeringen in de informaticaberoepen tijdens de crisis toegenomen. Ook in de ICT doet zich dus een mismatch voor: er is relatief veel aanbod van middelbaar opgeleiden en

mensen met een generieke ICT-opleiding. Er is echter vraag naar hoger opgeleiden met specifieke ICT-kennis.

Ook op de middellange termijn zal deze krapte in techniek en ICT blijven bestaan. Met een groeiende economie zal ook de vraag naar technici en ICT'ers immers verder aantrekken. Daarnaast is er nog een technische beroepsgroep waarvoor het waarschijnlijk is dat er de komende jaren weer krapte ontstaat: bouwplaatspersoneel. Door de economische crisis is de instroom in bouwopleidingen sterk afgenomen waardoor er de komende jaren weer tekorten worden verwacht als de productie en werkgelegenheid in de bouw blijven groeien.

Arbeidsmarktperspectieven technisch opgeleiden vrij goed

De arbeidsmarktperspectieven van technische opleidingen zijn over het algemeen relatief goed. De afgelopen jaren was de werkloosheid onder afgestudeerden van technische opleidingen lager dan gemiddeld. Dit geldt zowel voor alle mbo-niveaus als voor hbo- en wo-niveau. Nu de economie aantrekt worden de arbeidsmarktperspectieven van technische opleidingen naar verwachting weer beter. Er zijn echter wel duidelijke verschillen tussen technische opleidingen. Over de hele linie (op alle niveaus) liggen de beste kansen in de richting werktuigbouw/metaal, constructiestudies en elektrotechniek. Daarmee wordt het de komende jaren belangrijker om jongeren ook te informeren over specifieke technische opleidingsrichtingen waar de grootste behoefte bestaat. Op het vmbo zou specifieke aandacht kunnen uitgaan naar scholieren in de theoretische leerweg: die zijn in principe in staat om een opleiding op mbo-niveau 3 of 4 af te ronden. Op het mbo worden, door de grote krimp in studentenaantallen en het aantrekken van de werkgelegenheid in de bouw, overigens ook weer goede kansen voorzien in de bouwopleidingen op de lagere mbo-niveaus. Mbo'ers opgeleid in informatica hebben een minder gunstig perspectief. Er is vooral vraag naar hoog opgeleide ICT'ers. De perspectieven voor ICT-opleidingen op mbo-niveau 4 zijn wel beter dan voor opleidingen op mbo-niveau 2 en 3.

Ook werklozen met een technische achtergrond hebben een relatief goede kans op werk in vergelijking met andere richtingen. Onder de werkzoekenden bevindt zich bovendien een interessant arbeidspotentieel voor met name de moeilijk vervulbare vacatures in de techniek. Zo zijn er bij UWV bijna 50.000 mbo-opgeleide technici inschreven als werkzoekende. Een deel van deze groep is waarschijnlijk goed te scholen voor de beschreven krapteberoepen. Dit rapport beschrijft ook een aantal inspirerende voorbeelden van dit soort scholingsprojecten, waarin bedrijfsleven en UWV met succes samen optrekken. Ook in de ICT wordt geïnvesteerd in scholingsprojecten voor werkzoekenden.

Over de sector- en beroepenbeschrijvingen
UWV maakt samen met arbeidsmarktdeskundigen uit sectoren arbeidsmarktbeschrijvingen van ruim twintig sectoren en drie bredere beroepenclusters. De sectoranalyses zijn een initiatief van sociale partners, gemeenten en S-BB. De volledige sectorbeschrijving is te downloaden van www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie.

10 september 2015